

KANÛN-İ ESÂSİNİN İLANINDAN SONRA VİLAYETLERDEN GÖNDERİLEN TEŞEKKÛRNÂMELER

Dr. Selda Kaya Kılıç*

Kanûn-i Esâsi hazırlıkları yapılırken kamuoyunda, basında konunun tartışıldığını biliyoruz. Komisyon üyelerinin de hazırlanacak anayasa konusunda görüş birliği içerisinde olmadıklarını görmüştük. Genel bir değerlendirme yaptığımızda Kanûn-i Esâsi'ye karşı olanların üzerinde durdukları başlıca hususlardan biri de, anayasalı rejimin hükümdarın egemenliği yerine, halkın egemenliğini koymak olduğunu bir İslam Devleti'nde müslüman olan ve olmayan kişilerin yönetime katılmalarıyla din-devlet ayrımının yapılmayacağını, bu yüzden böyle bir düzenlemeye gerek olmadığı konusuydu. Diğeri ise Tanzimatçı görüş olarak nitelendirilen görüştü. Buna göre; Tanzimat tebaa'nın haklarını, özgürlüklerini, eşitliğini sağlamıştı. Hükümdar bu hakları kendi iradesini kullanarak bahşetmişti. Bu islamlığa uygundu, çünkü hükümdar isterse "*zamânın maslahatına göre*", tebaasına haklar bağışlama hakkına sahipti.

Bu yüzden, meşrutiyet rejimine gidilirse, müslümanların hukukunun yok olacağı Kanunu-i Esasi ve Mebuslar Meclisi'nin Hıristiyanların kanun koyucu olmasını sağlayacağı, bunun da bir islam devletini Hıristiyan oylarına bağlamak demek olduğu şeklindeydi.

Öte yandan meşrutî bir yönetimin gerekliliğini savunanların dayandıkları gerekçeler de vardı. Bunların içinde Bahriye Meclisi Zabıt Katibi Esat Efendi'nin 6 Kasım 1876 (17 Şevval 93) tarihinde bastırıldığı bir risale "Hükümet-i Meşruta" başlığını taşımakta olup, soru ve cevap şeklinde, Meşrutiyet konusunda kamuoyunun merak ettiği sorulara cevap aramıştır. Sekiz sayfadan oluşan bu broşürde meşrutiyet rejimi anlamına gelen, Hükümet-i Meşruta, Osmanlılara anayasa rejiminin ne olduğunu, anayasalı bir toplumun neler kazanabileceğini öğretmeyi amaçlamıştır. Kitapta soruları soran isimsiz kişinin, aslında 1876'da oluşan Osmanlı Kamuoyu olduğu Esat Efendi'nin kamuoyunun merakını çeken soruları saptayarak, cevap verdiğini görüyoruz.¹ Sonuçta, çok şey söylendikten sonra, şeriatın anayasal bir düzenlemeye elverişli olduğunu böyle bir düzenlemenin hem müslüman, hem hıristiyanlara, yararlı olacağı kanısına varmaktadır.

* A.Ü. D.T.C.F. Tarih Bölümü

¹ Esat Efendi'nin "Hükümet-i Meşruta" başlığıyla 17 Şevval 93 tarihinde Babiali caddesindeki Mihran matbaasında bastırıldığı risale aynen, Sami, Süleyman Paşa Mahkemesi, Cilt 1, Konstantiniye, 1328, s. 79-88'de yer almakta olup, Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, s. 319-320 'de genel bir değerlendirmesini yapmıştır. Ayrıca Tanık Zafer Tuna'ya, "İlk Osmanlı Anayasa Kitabı: Hükümet-i Meşruta", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C.I, s. 34-35'te geniş bir özeti vermiştir.

Görüldüğü gibi daha Kanûn-i Esâsi hazırlanmakta iken kamuoyunda konu çeşitli yönleriyle ele alınıp irdelenmekteydi. Bu tartışmalar kanunun yürürlüğe girmesi ile bir süre son bulmuş, yerini kutlamalar ve sevinç gösterilerine bırakmıştı. İlanı izleyen tarihlerde İstanbul'da çıkan gazetelerde bu kutlamalar ile ilgili bilgiler olduğunu belirtmiştik. Ahmet Saib'in derlediği bilgileri aktardıktan sonra, ülkenin çeşitli bölgelerinden, İstanbul'a gönderilen kutlama yazılarından ilk kez arşiv'den aldığımız örnekleri vermeye yeteneceğiz.

Kanûn-i Esâsi'in ilanından sonra İstanbul'da yapılan resmi tören dışında kutlamaların yapıldığını görüyoruz. İstanbul'da hem müslüman hem müslüman olmayan halk hep birlikte kutlamalara katılmışlardı. İçlerinde yabancı bankerlerin, Galata sarraflarının, tüccar ve esnafın bulunduğu büyük bir kalabalık, Borsa Komiseri Abidin Bey'in başkanlığında ve mızıka eşliğinde, İstanbul sokaklarında yürüyüp *"Padişahımız Çok Yaşa"* nutukları atmışlardı. Müslüman ve müslüman olmayan halkların memnuniyetlerini dile getirmek için Türkçe, Rumca, Ermenice, olarak meşrutiyet yönetimini öven konuşmalar yaptıkları kaynaklarda belirtilmektedir. Bu kutlamalara katılanlar arasında dört-beş bin kadar da Talebe-i Ülüm bulunmaktaydı. Abdülhamit bu kutlamaları köşküden seyretmekteyken, Mabeyn Müşiri İngiliz Sait Paşa'yı göndererek Borsa Komiseri Abidin Bey ile adamlarını, hocalarla birlikte huzuruna da kabul etmişti. Bilindiği gibi Abidin Bey, Kanûn-i Esâsi hazırlama komisyonunun da üye olarak bulunmuş, etkili bir kişi idi. II. Abdülhamit, Abidin Bey'e ve yanındakileri huzurunda taltif etmişti.

Bu büyük kalabalık grup, daha sonra Mithat Paşa'nın konağına gitmişler, burada *"Hukûk-i Umûmiyyemize dokunur bazı şeyler teklif olunmakta imiş! Konferans kararını kabul etmeyiz, harb ederiz."* diye bağırılmışlardı. Ancak Sadrazam, topluluğa hitaben bir konuşma yaparak kendi sadareti zamanında devlet ve milletin şerefine dokunur bir şey yapılamayacağını belirttiikten sonra kalabalık dağılmıştı. O gece bütün İstanbul sokakları ışıklarla donatılarak halk sabaha kadar kutlama yapmıştı. Bu kutlamalar ve şenlikler bir kaç gün daha devam etmişti.² Ayrıca Kanun-i Esâsi'nin ilan edildiği gün resmi tarih olarak kabul edilmiş. Yıl dönemlerinde kale ve top bulunan yerlerde beşer top atılarak kutlanılması kabul edilmiştir.³

Kanûn-i Esâsi'nin ilan edildiği gün sadrazamlık makamından bütün vilayet, sancak ve kazalara telgraf çekilerek, Padişah'ın Hattı Hümayun ile ülke yönetiminde yeni bir düzenleme yapılması için Bakanlar, Ulema ve diğer ileri gelenlerden Babıalî'de oluşturulan Komisyon'un görevini tamamlamış olduğunu "tanzim olunan Kanûn-i Esâsi'nin ilân ve icrâsı hakkında..." verilen Hatt-ı Hümayun da ise, *"bugünkü Cumartesi..."* günü okunarak yürürlüğe girdiği, *"usûl-i istibâd'a hitâm verilerek şer-i şerifin akıl ve hikmetin her zaman için*

² Deverux, Robert. The First Constitutional Period a Study of the Mithat Constution and Parliament, Baltimore, 1983, p. 83-84.

³ Takvim-i Vekayi, 1 Muharrem 1293, No: 1860.

tusvîh ve tahsîn eylediği usûl-ı cedîde-i meşveret yüz bir pâre top...” atılarak ilan edildiği, böylece Tanzimat’ın sunduğu ırz, can ve mal güvenliğine ilaveten “...*hürriyet-i şahsiyeyi ve akvâm-ı kâmileyi dahi temin ...*” ettiği belirtiliyor. Bunun için, memnuniyetin belirterek Padişah’a teşekkür edilmesi ayrıca toplar atılarak durumun bölgelerde de ilan edilmesi ve isteyenlerin dini tören yapılmasına izin verilmesi, ayrıca “... *tanzim olunacak teşekkürlerin posta ile irsâli ...*” niñ “*tavsîye ve ihtâr*” olunduğu belirtiliyordu.⁴

Verilen bu talimat doğrultusunda ülkenin her tarafında Kanûn-i Esâsi’nin ilanından dolayı törenler yapıldığı, Padişah’a dua edildiği, gönderilen telgrafın okunarak halka duyurulduğu hususlarını kapsayan teşekkür yazıları İstanbul’a gönderilmeye başlanmıştı. Bu yazılar, bir araya getirilerek Sadrazam’a sunulmuş ve Padişah’a da arz edilmiştir. Başvekalet arşivi Kısım No: 23, Evrak No: 308, Zarf No : 10, Karton No: 67-70 ‘de “*Kânûn-i Esâsi’nin ilk ilânından Vilâyetlerden gelen teşekkürnâmeler ve mârûzat tezkereleri 4 klasör ve 15 gömlekte 599 vesika.*” adıyla kayıtlara geçmiş olan bu belgelerin ifade edildiği gibi 599 sayıyı bulamadığı, numarasını verdiğimiz dosyada 47 ayrı belgenin bulunduğunu, bunlardan dokuzunun teşekkürnameleri arz yazıları kalanının da çok imzalı teşekkürlerden oluştuğunu tespit etmiş durumdayız. Tasnif kaydında sözü edilen 599 belgenin ne olduğu hakkında bu safhada bilgi edinmemiz mümkün olmadı.

Elimizdeki teşekkürnamelerin kapsamına gelince bir kısmı Arap Vilâyetlerinden gelmiş olup, arapça yazılmıştır. Bir kısmı müslüman halkın yaşadığı yörelerden gönderilmiş olup, yönetici meclis üyeleri, ulema ve ileri gelenlerin isim ve mühürlerini kapsamaktadır. Müslüman ve hıristiyanların bir arada yaşadıkları yerlerden gönderilen, teşekkürnamelerde ise, müslüman mühürlerinin yanı sıra, gayri müslimlerin hem mühürleri hem de, kullandıkları yazıyla isimleri, imzaları yer almaktadır. Bütünü Sadrazamlık makamına yazılmış olup, bir kısmının da nereden gönderildilerine dair ifadeler yer almaktadır. Devrin gazetelerine de kısmen yansıyan bu teşekkürnamelerden özetle birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

Gümüşhane Sancağı “*Meclis-i İrâde*” mührüyle, mühürlenmiş Sadrazamlık makamına hitaben yazılmış, 30 Aralık 1876 tarihli ve 22 mühürlü belgede, padişahın isteğiyle devlet yönetiminin “... *bir Kânûn-ı Cedîd üzere tanzim ve tesisi*” amacıyla oluşturulan komisyonun görevini tamamlayarak düzenlediği kanunun ilan edilerek uygulanması konusunda, Padişah’ın Hatt-ı Hümayununun öngördüğü gibi “...*İstibdâd’a hitâm verilerek şer’-i şerîfin ve ‘akl-ı hikmetin her zaman için tasvîh ve tahsîn eylediği usûl-ı cedîde-i meşveret ilân kılınmış olduğu*” belirtiliyordu. Ayrıca bütün Osmanlılar için Tanzimat’ın öngördüğü can güvenliğine ek olarak, Osmanlı halkına, kişisel eşitlik ve hürriyet tanıdığı, böylece “ *şu devr-i celîl-i hürriyete girildiğinden dolayı*” toplar

⁴ Sabah Gazetesi, 9 Zilhicce 1293. “Kanûn-i Esâsi’nin vazını mübeşşer vilâyete çekilen telgrafname-i sami.”

atılarak kutlamaların yapıldığını belirten, 23 Aralık 1876 tarihli, Sadrazamlık makamından gönderilen telgrafın alındığı, “ *derhal me'mûrîn ve ulema ve rüesâ-yı millet ve sekene-i memleket hazır buldukları halde* “ okunup top atılarak, herkese ilan edildiği, Padişah'ın tahta geçmesiyle “*zaten usûl-i istibdâdî o anda mahv ederek müsâvât-ı kâmile ve hürriyet-i şahsiyeyi*” getirdiği, tamamlanan düzenlemeler ile Meşveret usulünün ilan edildiği, bunu herkese duyurulması için, kaza ve nahiyelerle, buralara bağlı yerlere tebligat yapılarak halka duyurulduğu, teşekkür için bu genel mazbata'nın düzenlenerek sunulduğu ifade edilmektedir.

Teşekkürnameyi liva mutasarıfı, naib, müftü, muhasebeci, tahrirat katibi, idare meclisinin üyeleri, belediye meclisi ve üyeleri, ticaret mahkemesi ve üyeleri, mühürlemişti. Mühürleyenler arasında gayr-ı müslimler de yer almaktaydı.⁵

Preveze livası mutasarıflığına Yanya Valiliğine gönderilen 26 Aralık 1876 tarihli teşekkür yazısında, bir önceki teşekkürnamedeki ifadeler, benzer cümlelerle tekrarlanmakta, bütün Osmanlı uyruğu halkın, bir kat daha refah ve saadetini arttırmak amacıyla, ve “*...hürriyet-i şahsiyeyi meşrûları*”nı sağlamak amacıyla, Padişah'ın buyruğuyla “*Islahat ve Tanzîmât-ı Celîle-i mülkiye*” için, Kanunu-i Esasi'nin ilan ve icarsına geçilmesiyle “*efrâd-ı Osmâniye'nin hürriyet-i şahsiyeleri dahi müsâvât-ı kâmile ile temin ve ilân buyrulduğu*” bunu Sadarazam telgrafıyla kendilerine bildirildiği Padişah'ın bu lütfünden bütün halkın hoşnut olduğu Padişah'a duacı oldukları ifade ediliyordu.

Teşekkür yazısını bir öncekinde olduğu gibi, mutassarrıf, naib, muhasebeci, idare meclisi üyeleri, gayr-i müslim aza ve yöneticiler olmak üzere toplam 45 kişi imzalayıp mühürlemişti.⁶

Erzurum Valisi tarafından gönderilen 28 Aralık 1876 tarih ve 147 mühürlü yazıda da benzer ifadeler yer almakta idi. “*Akvâm-ı Osmâni meyânında itihât ve musâvât-ı kâmile*” amacıyla Padişah'ın “*hürriyet-i şahsiye ilâve buyrulduğu*” istibdat yönetime son verildiği, Sadrazamlık makamının 11 Kanun-ı Evvel 1292 tarihli telgrafıyla kendilerine bildirildiği, bunun üzerine “*bi'l-cümle heyet-i me'mûrîn-i askeriye ve mülkiye ve ulemâ ve muhtârân ve rüesâ-yı ruhâniye ile sekene-i memleket kulları hazır oldukları halde bâ-kemâl-i ta'zîm kırâ'at ve herkesin anlayacağı lisan ile tevsîr ve beyân-ı keyfiyetle tenvîr*” edildikleri Padişah'a duadan sonra kaleden toplar atılarak sevinç gösterilerinin yapıldığı, telgraf bulunan liva ve kazalara, Sadrazam telgrafının bir suretinin derhal çekildiği, telgrafi olmayan yerlere de bir suretinin bastırılarak ulaştırıldığı “*tebâ-yı şahânelerin ber-minvâl-ı mu'rûz Osmanlılık nâm ve şânını ve hürriyet-i şahsiye'yi ilân eden şu nîmet-i cedîde-i lâyhâdan dolayı bilhassa*” Padişah'a bağlılıklarını ve teşekkürlerini ifade ettiklerini belirtiyorlardı.

⁵ Başvekalet Arşivi. Kısım: 23. Evrak: 308. Zarf No: 10. Kutu No: 67-70.

⁶ Başvekalet Arşivi. Kısım: 23. Evrak: 308. Zarf No: 10. Kutu No: 67-70.

Belgeyi mühürleyenler arasında Vali, Vali Yardımcısı, Defterdar, Mektubi, Ermeni Murhasası, Rum Metropoli Temsilcisi, Kaza Müdürleri, İdare Meclisi Üyeleri, Vilayet de görevli diğer memurlar, Mektep Muallimleri bulunmaktaydı.⁷

3 Ocak 1877 Adana Vilayetinden, Sadrazamlığa gönderilen yazıda da aynı ifadeler kullanılmakta, mühür kısmında ise Vali, Hakim, Defterdar, Mektubi, Müftü, üçü gayr-i müslim olmak üzere yedi idare meclisi üyelerinin mühürleri bulunuyordu. Ayrıca Divan-ı Temyiz Heyeti (ikisi gayr-i müslim 6 kişi) Meclis-i Temyiz Heyeti (Biri gayr-i müslim, 5 kişi), Ticaret Cemiyeti Mensupları (Üçü gayr-i müslim 11 kişi), Ziraat Cemiyeti (11 kişi) mensupları da teşekkür yazısını mühürlemişlerdi.

Bir diğer teşekkür belgesi de *“Kavala Ahâlisi Kullarının Arızâ-ı Umûmiyeleridir”* başlığıyla Sadrazamlık makamına gönderilen 28 Aralık 1876 tarihli ve 68 mühür ve imzalı dökümandır.

“Meclis-i Ruhaniyân-ı Ermeniyân 1863”, ve *“Meclis-i Cismâni Ermeniyân”*, *“Sis Piskoposu Patrik-i Ermeniyân”*, mühürlü 11 Ocak 1877 tarihli Sadrazam’a hitaben yazılan teşekkür yazısında ise, Padişah’a tahta geçtiğinde bütün Osmanlı uyruğu olanların eşit olarak refah ve saadete ve de şahsi hürriyete kavuşmaları için Meşrutiyet yönetimine geçileceğini ve meclisi umumiyenin açılacağını duyurmuştu. Açıklamaya gerek yok ki, *“İdare-i Meşrûta Usulünün Avrupa Devletlerinde tesis olunması, te’sirât ve icbârât-ı semeresi bulunmuş iken Devlet-i Aliye-yi Osmaniye bu esâsın ittilhâzında mücerret his-i tâbiyesine ittîbâ eylemiş olduğu nizâmât-ı celile-i mezkûre’nin temâ-i icrâsında tereddüd ve terahhi olunmayacağı hakkında bir te’mînât-ı kaviye bulunmuş ve Kanûn-i Esâsiye’nin Tebâ-ı Devlet-i Osmaniye’den bulunan mîlel-i muhtelifeyi yek diğeri ile hâb ve revâbit-ı vatandaşıyla kaviyyen ‘akd ve rabt edeceği şüpheden müstagni görülmüş olduğundan”* Ermeni Milleti kullarının öteden beri Osmanlı Devleti’ne bağlı kaldığı, üzerine düşen görevleri hakkıyla yerine getirmeye çalıştığı, bu yeni düzenlemeden ötürü de bağlılığını yenilemeyi, *“500 senelik sadâkat-ı cansiperâne ile taht-ı âli baht-ı Osmâniye sarılmış ve bunu her ne can ile sevmiş ve kendi menfaat-ı milliyelerini devlet-i metbuası menfiliyle merbut bulunduğu kadîm’den beri bilmiş olan Ermeni Milleti’ninHer sınıf tebâ-yı Osmâniye’nin huzûr-ı kanûnda ve memleketin hukûk-ı vezâyifinde mütesâvi bulunması Kânun-ı Esâsi’de mûnderic bulunmasından bir kat daha”* memnun olarak *“bundan böyle dahi mülk ve vatanın mamûriyet ve terakkiyet ve muhâfazası uğrunda”* gerekeni canla başla yapmaya hazır olduğunu arz ve beyan ettiklerini, bütün Osmanlıların kişisel hürriyet ve saadetten yararlanmaları *“ve imtiyâzât ve muâfiyât-ı milliyet’in muhâfaza ve istismârı hakkında”* Padişah’ın bahş ettiği izinden dolayı Ermeni kullarının teşekkür ve şükranlarını arz etmekteydiler.⁸

Aralık-Ocak 1876-1877’de (gün belirtilmemiş Zilhicce 1293 tarihli) Çerkeş Kaymakamlığı’ndan, Sadrazamlığa gönderilen teşekkür yazısının

⁷ Sözü Edilen Dosya, bu dosyadan birkaç adet teşekkürnameyi örnek olması açısından ek’te vermekteyiz. Ek - II

⁸ Başvakalet Arşivi, Kısım No: 23, Evrak No: 308, Zarf No: 10, Kutu No: 67-70.

kapsamı diğer sancaklardan gönderilenler ile aynı olmakla birlikte, resmi görevlilerin yanı sıra “*Meşâyih ve Eşrâf-ı hânedan ve tüccarân ve muteberândan*” 82 kişi olmak üzere 128 kişinin belgeyi mühürlediğini görmekteyiz.⁹

Kısmen aynı, kısmen de özetle anlatmaya çalıştığımız bu teşekkürnameler daha önce belirttiğimiz gibi , hükümetin isteği üzere kaleme alınmış yazılardır. Elimizde çeşitli kesimlerin resmi istek olmadan, hoşnutluğunu belirten yazıları ne yazık ki bulunmamaktadır. O yüzden ülkenin her yöresinden İstanbul'a gönderilen bu yazıları değerlendirirken çok dikkatli olmak gerekir. Bununla beraber Osmanlı Uyuşu bütün halkla kişisel özgürlüklerin tanınmış olmasını gerçekten memnuniyet yarattığı, özellikle müslüman olmayan toplulukların hoşnut oldukları açıkça görülmektedir. Ermeni cemaatinin gönderdikleri teşekkürnamenin bir ilginç yanı da Avrupa'da anayasal düzene geçilmesinin Osmanlılara örnek teşkil edildiği fikrinin ifade edilmiş olmasıdır. 500 yıldan beri devlete bağlı olduklarını, kendilerine verilen şahsi hürriyet ve imtiyazla, bu bağlılıklarını devam ettireceklerini belirtmelerine karşın II. Abdülhamit döneminde de Ermeni sorununun yeni bir boyut kazandığı da çok iyi bilinmektedir.

Bununla birlikte, Kanûn-i Esâsi'nin hazırlanış döneminden itibaren,böyle bir düzenlemeye gerek görmeyen ulema sınıfı, ve saray mensupları da bulunuyordu. Bunlar, Kanûn-i Esâsi ilan edildikten sonra da çeşitli vesilelerle bu görüş ve düşüncelerini dile getirmekte ve Padişah'a sunmaktan geri kalmıyorlardı.¹⁰ Ayrıca Padişah'a geniş yetkiler tanındığı özellikle 113. maddeye yapılan ek'le kanunun bir anlamının kalmadığı görüşünde olan Osmanlı aydınları da vardı. Ancak bunlar hiç yoktansa, eksikte olsa anayasal bir düzenlemenin yapılarak parlamenter bir sisteme geçilmesinde yarar görmekteydiler. Dönemin basını bu aydınların denetiminde olduğu için yapılan düzenlemeleri onaylayan yazılar yazmaktaydılar. Az da olsa basın hürriyeti ile ilgili düzenlemeleri yetersiz gören, tenkit yazıları da vardı. Bunların en ilginç olanı, Teodor Kasap Efendi'nin çıkardığı bir mizah dergisi olan Hayal'de yer alan karikatür ve altında yer alan yazıydı.¹¹

1876 Anayasası Osmanlı bürokratlarından oluşan dar bir grup tarafından başarılmıştı. Doğal olarak da toplumun bütün kesimlerinin onayı asla söz konusu olamazdı. Elimizde bulunan teşekkürnamelerin hepsinde memnuniyeti belirten benzer ifadeler bulunmaktadır. Bunda da Sadrazamlık makamından ülkedeki bütün vilayet, sancak ve kazalara gönderilen telgrafın etkisi olmalıdır. Bu sebeple de elimizde ne yazık ki resmi istek olmadan, memnuniyeti ifade eden yazılar bulunmamaktadır.

⁹ Aynı Dosya.

¹⁰ Özkaya, Yücel “Birinci Kanûn-i Esâsi ve Meşrutiyet Hakkında Ortaya Konulan Görüşler ve Parlamento Usûlü hakkında Bir İlayıha”. D.T.C.F Cumhuriyetin 60.Yılına Armağan Dergisi, Ankara.1987.

¹¹ “Vücudu halatlarla bağlanmış bir insan karikatürü altına Kanûn-i Esâsi'nin 12. maddesi yazılıydı. “Matbuat kanun daresinde serbesttir.”

EK

EK-1

Sabah Gazetesi, 9 Zilhicce 1293, “ Kanûn- i Esâsi’ nin vazını mübeşşir vilayete çekilen telgrafnâme- i sâmi”.

EK-2

Başbakanlık Arşivi, Kısım No; 308 , Zarf No; 10 , Karton No; 67-70, “Kanûn- i Esâsi’ nin ilk ilanından evvel Vilayetlerden gönderilen teşekkürnâmeler ve maruzât tezkereleri” (4 Klasör, 15 Gömlek, 599 Vesika.

Sabah

Kanûn-i Esâsi’nin vaz’ını mübeşşer vilâyete çekilen telgrafnâme-i Sâmi;

<< Cülûs-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhiyi müteâkib şerefsâdir olan hatt-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhi mantûk-ı tanzim ve tesîsi akdem mekâsid-i pâdişâhi olmağla, bu emr-i ‘azîmin müzâkeresi için vükelâ ve ulemâ ve sâ’ir zevâtın mürekkeb Bâb-ı ‘âli’de teşkil iden komisyon-ı ‘âli bu kerre ikmâl-i vazîfe eylemiş olduğundan tanzim olunan Kânûn- i Esâsi’nin î’lân ve icrâsı hakkında şerefsâdir olan hatt-ı humâyûn bugünkü cumartesi günü vükelâ ve müşîrân-ı fehâm ve ulemâ-yı kirâm ve sâ’ir âmme-i enâm hâzır oldukları halde kemâl-i tevkîr ile kırâ’at, ve bugünkü yevm-i mes’udda usûl-i istibdâda hitâm virilerek, şer’-i şerîfin ve ‘akl-ı hikmetin her zaman için tasvîb ve tahsîn eylediği usûl-i cedîde-i meşveret yüz bir pâre top (atılmasıyla) endahtıyla ‘ilân ve ‘işâ’at kılınmıştır. İş bu tensikât-ı cedîde-i devletin ve milletin hukûk-i siyâsîyesini t’ayîn ve her bir Osmanlı efrâdı için evvelki Tanzîmât-ı Hayriye’nin bahş eylediği emniyet-i ‘ırz ve can ve mal nîmetine ilâveten hürriyet-i şahsiyeyi’ akvâm-ı Osmaniye meyânında ittihâd ve müsâvât-ı kâmileyi dahi temîn etmesiyle şu devr-i celîl-i hürriyete girildikten dolayı ‘umûmen î’lân-ı meserret, ve hâk- pây-i celîl-i hazret-i pâdişâhi’ye ‘arz-ı teşekkürâta müsârat kılınmağla, oraca dahi keyfiyetin toplar endahtıyla bila-i’lân-ı istek edenler tarafından icra-yı şehri... edilmesine müsâade ve tanzim olunacak teşekkürnâmelerin posta ile irsâl ve itâre buyrulması tavsiye ve ihtâr olunur >>

Hâk-pây-ı Muallâ-yı Hazret-i Sadâret Uzma Pîşkâh-ı Sâmîsine

Cülûs-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhiyi müteâkib şerefsâdir buyrulmuş olan hatt-ı hümâyûn-ı hazret-i şehinşahi mantuk-i celîl üzere idare-i umumîye-i devlet-i ‘aliyye nin bir kânûn-ı cedîd üzere tanzim ve te’sîsine ‘inâyet ve şâyân buyrulan müsâ’ade-i ihsan-’ade-i hazret-i mülûkdârı ahkâm-ı mu’addelet nişânı mücebince ol-bâb’da teşekkül iden komisyon-ı ‘âli ikmâl-i vazîfe buyurmuş olmasıyla

tanzîm buyrulan Kânûn-i Cedîd-i Esâsi'nin 'ilan ve icrası hakkında isabet-efzâ-yı senuh buyrulan irade-i inâyet-âde-yi hazret-i şehinşâhîde irade ve tebşîrine ve iş bu tensikât cedîde-i celîle mülk ü milletin hukuk ve esâsiyesini ta'yîn ve evvelki Tanzimât-ı Hayriye'nin bahş eylediği emniyet-i ırz ve can ve mal-ı nîmete 'ilâveten hürriyet-i şahsiye'yi akvâm-ı Osmaniye meyânında ittihaz ve musavat-ı kamiliyeyi temin buyurmuş olduğunu mutedair şerefnameyi ve sadır olan fi 11 Kanun-ı evvel sene 92 tarihiyle müzeyyen ferman-nâme-i telgrafiye-i cenâb-ı vekâlet penâhileri kemâl-i ta'zîmâtıyla feth ve kiraat ve şükranîyetle cümleye 'ilan ve işaat ve icra-yı şehri-âyin ve şadmâniye müsâraat olunduğu ve tensikât-ı cedîde'nin icrası ve bu bâb'da dahi ihsân buyrulan eltâf-ı mâla nihâye-i hazret-i pâdişâhîde ve şu devr-i celîli-i hürriyete girilmekle iş bu ni'am-i ale'l-alede ifâ-yı hâk teşekküründen aciz ve kâsir bulunduğumuz misüllü şu lütf-ü merahim-i celîle-i hazret-i cihândârî umûm efrâd-ı 'Osmaniye'yi şükranîyet ve secde-i muhammedde bırakarak akvâm-ı 'Osmâniye efrâdının böyle bir niam-ı celîli cemîleye nâiliyeti cihetle meserret-i fevkalade ile pek ziyâde olarak da'vât-ı mefrûze-i hazret-i padişâhiyi muvazebet kılınmış ve yaveri-i tevfiyat-ı ilâhiye ile idare-i mevküle-i hazret-i sadaret-penâhilerinde muvaffakiyet-i seniyyeleri vaz' secdegâh kılınarak tezekkür ve tilâvet olunmuş olmağla mesrûriyyet ve arz-ı şükranîyyet ma'arruzunda iş bu mazbata-ı umûmî-i mülûkânemiz tasdikine mübaşeret kılınmağla herhal ve hatibe-i ahvalde-emr-ü ferman hazret-i men-lehü'l emrindir. Fi Zilhicce sene 293 ve fi Kanun-ı evvel sene 293 .

Meclis-i İdare Heyeti

Meclis-i Belediye Heyeti

Meclis-i Deâvi Münderecâtı

İmâr-ı memleket

Memûrîn-i sâiresi

Meşâyih ve Eşref-ı Hânedan ve Tüccârân ve Mûteberân

Huzûr-ı meâl-i mevûr-i hazret-i vekâlet penâhiye

Ma'rûz-i Çakirân-i kemîneleridir ki;

Culûs-i meyâmin me'nûs-ı hazret-i pâdişâhiyi ma'lûm olan hatt-ı hümâyûnla bi'l-cümle tebâ-yı devlet-i Osmâniye'nin mütesâviyen refâh-ı hal ve sa'âdete ve hürriyet-i şahsiye'ye na'iliyetleri ve mülk ve vatanın terakkiyât ve ma'mûriyet-i esbâbının istihsâl ve istikmâli zımında mesâlîh-i umûmiyenin ka'ide-i meşveret ve usûl-i meşrutiyete rabtıyla bir Meclis-i Umûmiye'nin teşkil buyurulacağı va'ad ve tebsir buyurulmuş idi işte mebde-i feyyaz ve selâmet olacak şu usûl-i cedîde-i meşrutiyeye ile Kanûn-i Esâsi'nin ve bunun derûnunda muharrer olan kavânin ve nizâmâtın tanzîm itmâmıyla mevkî'-i icrâya konulmuş bu kere şeref-baş sudûr buyurulan hatt-ı hümâyûn-ı 'adalet makrûn-i hazret-i pâdişâhî ile irâde ve fermân buyurulmuş olmasından ve müstağni-i ta'rîf olduğu üzere idâre-i meşrûta usûlünün Avrupa devletlerinde te'sis olunmuş te'sîrât ve icbârât-ı semeresi bulunmuş iken devlet-i aliyye-i Osmâniyye bu esâsin

ittihâzında mücerred hüsn-ü tabiiyesine itbâ' eylemiş olduğu nizâmât-ı cedîde-i mezkûrenin tamâmî-i icrâsında tereddüt ve terâhi olunacağı hakkında bir te'mînât-ı kavîye bulunmuş ve Kânûn-i Esâsî'nin tebâ-yı devlet-i Osmaniyye'den bulunan milel-i muhtelifeyi yek diğeri ile hubb ve revâbit vatandaşıyla kâviyyen 'akd ve rabt edeceği şüpheden müstağni görünmüş olduğundan Ermeni milleti kulları müstefrik bahr-ı sürûr ve cevri vesâye-i ihsân-vâye-i hazret-i pâdişâhi de mülk ve vatanın yeni başdan kesb-i hayat taze etmesiyle beraber millet-i çâkirânemiz ahvâlinin islâh olacağına ümid var olmuş ve bu bâb'da müstevlî-i kalbimiz olan sürûr ve cevri hadd-ı lâyıkında ifade eder kelimât bulmak müstâcel olduğundan ruz ve şeb edâsı mefrûz-ı uhde-i çâkirânemiz olan edâ-yı cizyeyi hazret-i pâdişâhiyi bu münâsebetle dahi yâd ve tekrar ile tertib-i lisan-ı ubudiyet kılınmıştır. Beş yüz senenin sadâkat-i can-siperâne ile taht-ı 'âli baht-ı 'Osmaniye sarılmış ve buna hırz-ı cân ile sevmiş ve kendü menfâat-i milliyesini ve devlet-i metbuâsı menafiiyle merbut bulunduğunu kadîmden berü bilmiş olan Ermeni milleti şimdiye kadar devlet-i metbu'âsına sadâkat-ı himem ve hidemât-ı mütenevvia'da bulunmuş olduğu misüllü her sunuf tebâ'-ı 'Osmâniye'nin huzûr-ı kânûnda ve memleketde hukuk ve vezaifinde mütesavi bulunmuş Kanun-ı Esâsî'de mûnderic ve müserrah bulunmasından bir kat daha teşvik ve tergîb olunarak bundan böyle dahi mülk ve vatanın mamûriyet ve terakkiyât ve muhâfazası uğrunda ez-can ü dil ifa'-yı ferâyiz-i sadâkat ve lâzime-i hidemât'da ve amade bulunacağımızı kemâl-i iftihâr ve mübâhata 'arz ve beyân eder ve bi'l-cümle tebâ'-ı 'Osmaniye'nin hürriyet-i şahsiye ve refah ve saadet hale mazhar olmak nîmet-i celîlesinden mutazammın ve müstefid olmaları ve imtiyâzât ve muaffakiyât-ı milliyeinin muhâfaza ve istimrârı hakkında bî-derîn-i mebzûl buyrulan müsâdât ve 'inayet-ı celile-i cenab-ı padişahiden dolayı Ermeni milleti kullarının şükranîyet ve muhmetinin atabeci meali-i mertebe-i hazret-i şehinşahiye 'arz ve takdîmine müsâde-i seniye-i cenâb-ı sadâret penâhileri erzân ve şâyân ile bu yüzden dahi milletçe cümlemizin mesrûr ve hazan buyrulmasını istihâm eyleriz ol-bâb'da ve herhalde emr ve ferman hazret-i menleh'ül-emrindir.

Sene 24 Zilhicce 293 ve fi 28 Kanun-ı evvel 293

صباح

« وبقونی اولان حقوقک محفوظه سیبه
 « غیره بنموج حرکت بینی فرد واحدک
 « و با افراد ظلمت حکم سینه انستند
 « نشأت ایدیک خطیبت و حق استلال
 « تک منع و محوینه و هر چیزی ترکیب
 « این اقوام مختلفه بر هیت اجتماعه
 « مدینه باین اولان حق و نعمت که
 « چه سستک نعمت حریت و عدالت
 « و مساواتک بلامتنه مستعد اولان بر
 « اشو فوایدک تأمین و تخریرینه متوقف
 « اولوب، بر اصلک مایحتاج الهی اید
 « قوانین مصالح عمومی تک قائمه
 « متوجه و مشورت و مشروطیته مریب
 « طبی امر ثابت المبری اولدیندن بر
 « مجلس عمومیک زوم تشکیلی اعلان
 « جلوسین دایر اولان خطمیده بیان
 « قلبش ایدی، اولایله تنظیمی اقتضا
 « این قانون اساسی بخیریان وزرا و صدور
 « الله سائر رجال و ماورین دولت
 « علیه من مرکب نمین ایدیان رجعت
 « منحصر صده بلذا کره، ترکیب اولوب
 « مجلس و کلانزده دخی افرانیه تدقیق
 « و تصدیق قلبش اولانسه، و مواد
 « مندرجه سی خلافت کبری اسلامییه
 « و سلطنته سینه عثمانيه تک حقوقه
 « و عثمانیلرک حریت و مساوتک و اولان
 « و ماورویک مسئولیت و صلاحیت
 « و مجلس عمومیک حق و قوتک و محاکم
 « استقلال کادنه و موازنه مالیه تک محتفه
 « و اداره و ایجاب حق مرکبینه محفوظه
 « اله برار توسع مآذونیت اصولتک آغاز
 « نیده منافی اولوب، بیزلر ایدیه احکام
 « شرع شریفه اولان و ملک بر کونکی
 « قابلیت و استیجابته مطابق و اشمن
 « آمازلر اولان سعادت و ترفیات عامه ذکر
 « خبرینه مساعد و موافق بولمده، عون
 « حقه و امداد رومایوت جناب شاهییه
 « استناداً، اشبو قانون اساسی قیول
 « و تصدیق اله، طرفه ذکره کونکوزدم
 « الی ماشاء الله اتمال کمالی عثمانيه تک هر

« جهته دستور انجمن اولوق اوزره
 « اعلامیه، بو کونک اعتباراً اجرائی
 « احکامه مبائرت، و مروتنده بحر و مفر
 « اولان قوانین و فضاها تک بر آن اول
 « تنظیم و تمامی ختمنده، تدابیر سریه
 « و تقویه جادوت ایلکن قطعاً مطلوب
 « در، جناب حق تک و ملتیک سعادت
 « سانه بیجا شاترک مساعیسی مظهر توفیق
 « بیورو!

۷ ذی الحجه ۱۲۹۳

خط همایونک قرآنی تصانیف صدر
 اعظم مدحت پاشا حضرتتوی طرفدن
 ایراد اولان مقاله:

« ول نعمت بیخیز یادشاهز سلطان
 « عبدالحمید خان اقدمین حضرتتویک اشبو
 « قانون اساسی اله بون تیغ شاهانه
 « احسان بیوردقلری حقوق جدیده بر مده
 « قیبت و سه اندیز، که بو کونک زوقیت اله
 « عالم خیر بختین اولان ابوویونک ملولریه
 « مال مندسی ظلمت جهلمدن آیدانه
 « چیقاران و انسالرمانسان اولدقنی یادیون
 « پوشیده در، یادشاهز اقدمین حضرتتویک
 « اشبو احسان و عنایت جلیله لری صحایف
 « تواریخ عالم نام همایونلری بجهده اساس
 « ملک و دولت و عجمی ملک عنوا بجه نصل
 « ترین ایدیک راز جلیل ایدیه، بر ملکه
 « و بر پادشاهت امر و منگی اللهه باشلان
 « و بو کون بال ائحد و ایدینه حقیقه حقوق
 « حر بیلرینه نال اولان بجه عثمانيه تک الی لایه
 « سعادت جلالی ایچون بزمیداً تاریخ اولانده
 « و طمناشالرمز بولیه بر بادشاه فیردانت
 « شمائی عزایله، بجه شاهانه لری عدادکده
 « ولاننه بیدیکرین تبریک اقلیدر!

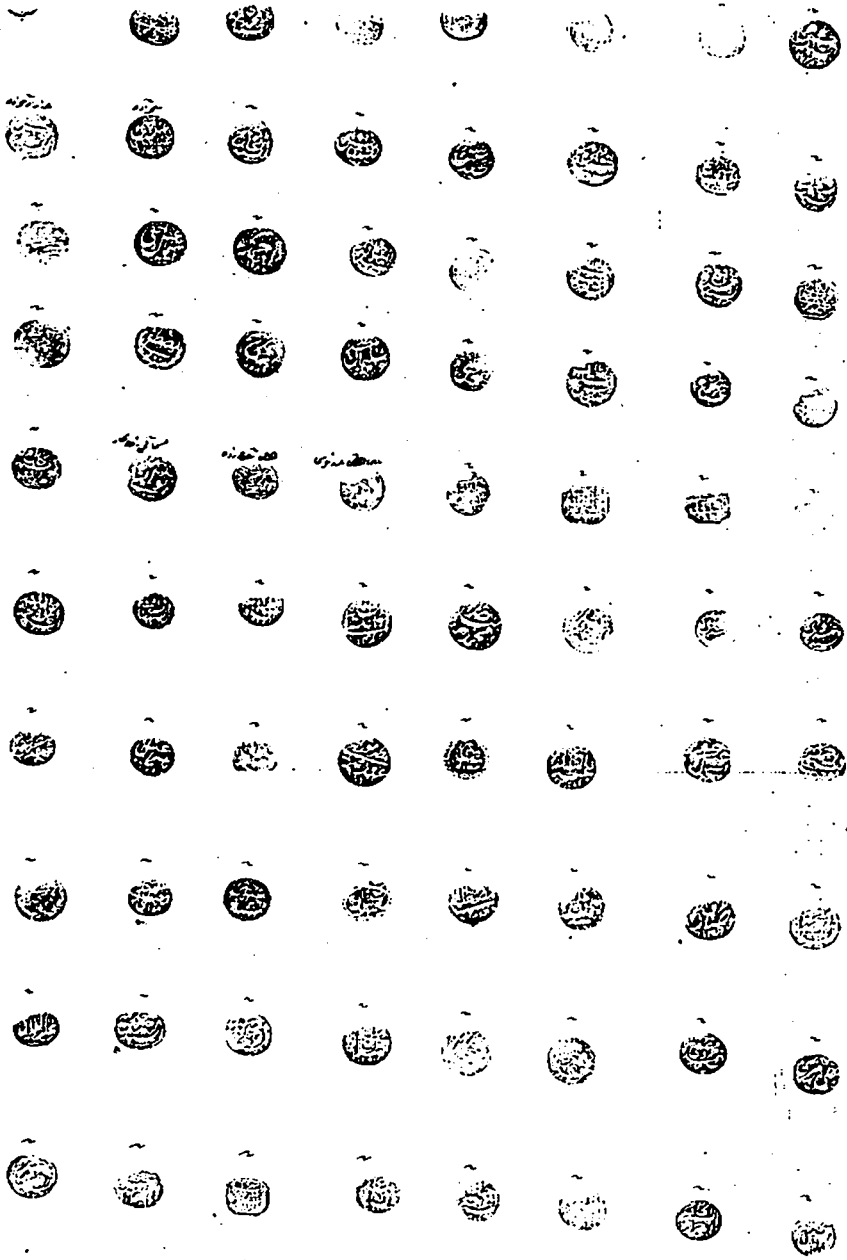
قانون اساسی تک وضعی مینتر ولایه
 چکایان انتر قاضی سانی:

« جلوس همایون حضرتتویک بدشاهی
 « مناتب شرفه صدر اولان خط همایون
 « حضرتتویک بدشاهی منطوق جالی اوزره

« ادارت عمومیه دولت بر قانون جدید اوزره
 « تنظیم و تأسیسی اقوم تقاضا بیدشاهی
 « اولانده، بو امر تنظیمک مناکر سی ایچون
 « و کلا و عا، سائر ذریامن مرکب لیب عابده
 « تشکیل ایدن قومیسیون عالی بو کره اتمال
 « وظیفه انش اولدیندن، تنظیم اولان قانون
 « اساسی تک اعلان و اجرائی حقیقه شرفه صدر
 « اولان خط همایون بو کونکی ججه ایزسی
 « کونی و لا و مشران فضا م و غلامی کرام
 « و سائر عا، اتم حاضر اولانقلری حالده،
 « کمال توفیق اله قرأت، و بو کونکی یوم
 « منسوده اصول استاده ختام و بر بله تک
 « شرع شریفک و عقل و حکمت بر زمان
 « ایچون تصویب و تحسین ایدیک اصول
 « جدیده شورت بوزر بلزه طوب انداخته
 « اعلان و اشاعت خلقتدم، اشبو تحقیقات
 « جدیده دولت و ملک حقوق مساویسی
 « نمین، و هر رعنائی افرا، ایچون اولان
 « فضا م تک خیر بخت بخش ایلدیکی امنیت
 « عرض و جان و مال افته صلوات حریت
 « شخصیه و اقوام عنایه مبادنه اعتماد
 « و مساوات کماله بی دخی تأمین ایدیه
 « شو دور جلیل حریت کبر بیدیکدن طویلی
 « عوماً اعلان سعادت و ناسک بجه جلیل
 « حضرتتویک بدشاهی به عرض قنکر ایه مسا
 « رعیت قلمنه، اودا ججه دخی کیشیک طویلی
 « انداخته بلا اعلان استک ایدتر طرفدن
 « اجرائی شهر بین المللیسه مساعد
 « و تنظیم اولان حق قنکر ایه اولانده
 « ارسال و اطمنه بیرونی نوصیه و اشعار
 « بولنور»

« یکی کون بیدشاهی ججه ایزسی
 « کونی ترسانه نامروده نخبه من اولان
 « داره مخصوصه در، دوقدو سعادت پاشا
 « حضرتتویک رعایتی تحفه، فونقرانس
 « عذر اولانقدرد»

« فار دو، بو دور، ک و روانه
 « کوره، فونقرانس مر خیدلر بشتک ابتدای
 « اجتماعلر تک قراری باب عالی به رسمه کاد

سید محمد

سید محمد

سید محمد

